

Nationalt Videncenter for Historie- og Kulturarvsformidling

4.-6.
klasse

Hvad skal vi med skolen?

- om samfund og skole før, nu og i fremtiden

Loa Bjerre, Trine Hyllested & Jens Aage Poulsen

Hvad skal vi med skolen?
- om samfund og skole før, nu og i fremtiden
4.-6. klasse
1. udgave, 2. oplag

© 2014 Forfatterne og Nationalt Videncenter for Historie- og
Kulturarvsformidling
Vejlevej 2, 7300 Jelling
Udgivet med støtte fra Region Syddanmark.

Teksten er sat med Palatino og Arial Rounded MT Bold
Grafisk opsætning og tryk: Prinfovejle
ISBN: 978-87-997363-0-0

Kopiering fra denne bog må kun finde sted på institutioner,
der har indgået aftale med COPY-DAN og kun inden for de i
aftalen nævnte rammer.

Lærervejledning kan hentes fra august 2014 på
www.historieogkulturarv.dk/skole200

Tak til Pia Mortensen og Anne Katrine Gjerløff for gode råd.

INDHOLD

Samfund og skole

Som mennesker lærer vi noget hele livet. Sådan har det altid været. Hvad vi skal lære, hvordan og hvor vi lærer det, afhænger af det samfund vi lever i. Det kan man se på den måde, som skolen og undervisningen har ændret sig i tidens løb.

4

Skoler på vej - 1600-1700-tallet

I 1600-1700-tallet fandtes der kun få skoler. Men børnene lærte en masse alligevel, andre steder og på andre måder. Udover alle de praktiske ting, de skulle bruge i hverdagen, lærte de om kristendommen og at læse.

7

Alle børn i skole! - 1800-tallet

I 1814 lavede kongen og hans regering en lov, der bestemte, at alle børn skulle undervises syv år. Men efter loven var der forskel i undervisningen på landet og i byen.

13

Skolen i industrisamfundet - ca. 1900-1950

Flere og flere varer blev fremstillet på fabrikker. Danmark var ved at blive et industri-samfund. For at få flere til at uddanne sig og for at gøre mulighederne for børn på landet og i byen mere lige, måtte skolen ændres.

20

Fælles skole - 1950'erne – 1970'erne

På alle områder i samfundet blev der brug for folk med en uddannelse. Men mange børn forlod skolen efter syv år. Politikerne besluttede at ændre skolen, så flere fik mulighed for at uddanne sig.

26

Eleven i centrum - 1970'erne til nu

Der er sket mange forandringer i samfundet og skolen i de sidste 30-40 år. For 20 år siden troede mange i Danmark, at den danske folkeskole var verdens bedste. Undersøgelser viste, at det ikke var tilfældet. Hvad kunne der gøres, for at skolen blev bedre?

31

Fremtidens skole?

Samfundet, og måden vi lever på, forandrer sig. Derfor bliver skolen og undervisningen også lavet om. Du har selv oplevet, at der skete store forandringer på din skole og i undervisningen i 2014. Så hvordan mon samfundet og skolen er om 25 år?

35

SAMFUND OG SKOLE

Som mennesker lærer vi noget hele livet. Sådan har det altid været. Hvad vi skal lære, hvordan og hvor vi lærer det, afhænger af det samfund vi lever i. Det kan man se på den måde, som skolen og undervisningen har ændret sig i tidens løb.

Hvornår lærer du noget?

Du lærer hele tiden, og du lærer mange steder. Du er født til at lære. Som helt lille lærte du af din familie, de voksne i din daginstitution og af andre børn. I snakkede sammen og legede, du lyttede og så, hvordan de andre gjorde, og du prøvede dig frem.

På den måde lærte du at tale og være sammen med andre. Mennesker lever i fællesskaber. Derfor er det vigtigt at finde ud af, hvordan man opfører sig i en gruppe. Fx må du vide, hvilke regler der gælder, hvem der bestemmer, og hvilken rolle du har i gruppen.

Du har også lært så meget andet: at cykle, tage tøj på, spise, at gå på toiletet osv. I alt hvad du har foretaget dig, har du lært noget. Du ser en sanger i fjernsynet og lærer ved at synge

med. Du spiller computerspil, leger med figurer og lærer dem at kende.

Hvorfor går du i skole?

Man kan ikke lære alt blot ved at være sammen med andre. Derfor begyndte du for nogle år siden i skole. I skolen lærer du noget, du har brug for nu, fx at læse, skrive og regne. Men undervisningen skal også gøre dig i stand til senere at uddanne dig til elektriker, læge, pædagog eller et andet job. Når du bliver voksen og skal klare dig selv, er der mange ting, du skal have lært for at få et arbejde og tjene penge.

I skolen øver du dig i at samarbejde og respektere andre. Du lærer også noget om, hvordan samfundet fungerer. Fx om hvad mennesker har ret til – og hvad de har pligt til.

◀ Du lærer noget hele tiden – også i frikvarteret.

Romerriget eksisterede fra omkring 700 f.v.t. til 400-tallet. Kun drenge fra velhavende familier gik i skole. Relieffet er fra omkring år 200. Det viser to drenge, der læser op af deres bogruller. I midten sidder læreren. Drengen til venstre løfter hånden til en hilsen, der også betyder undskyld. Mon han er kommet for sent til undervisningen? ▶

Du har altså brug for skolen. For det danske samfund er det nødvendigt, at alle børn bliver undervist. Sådan har det været i mange år. For ca. 200 år siden besluttede kongen og hans regering, at alle børn skulle have undervisning. Der var mange forskellige slags skoler, og det kostede for det meste penge at gå i skole.

Da skolen ikke var der

De første mennesker holdt sammen i grupper. De levede af jagt, fiskeri, og hvad de kunne finde at spise i naturen. Dengang var der ikke skoler. Børnene lærte at jage, fiske, tilberede mad og andet, de havde brug for, ved at hjælpe de voksne. Og de voksne fortalte børnene, hvilke regler der var i gruppen, hvad der var rigtigt og forkert. De voksne lærte også børnene om meningen med livet og om de guder, man troede på i fællesskabet.

For omkring 12.000 år siden begyndte man nogle steder i verden at dyrke jorden og holde husdyr – man blev bønder. Også her måtte børnene lære ved at deltage i arbejdet, så de kunne blive bønder ligesom de voksne. Heller ikke i disse samfund var der brug for skoler.

De første skoler

Vi ved ikke, hvor og hvornår noget, der ligner skoler blev oprettet. Måske var det sumererne, der boede i det nuværende Syrien og Irak. De levede af landbrug. For 5.000-6.000 år siden var der også byer, hvor sumererne handlede og dyrkede deres religion. Og i hver by var en konge.

Man har fundet lertavler, hvor sumererne brugte særlige tegn til at skrive med. De noterede fx hvor store markerne var, hvor meget korn der var høstet og solgt, og hvor meget skat de

skulle betale til kongen. Andre tavler fortæller om religionen, og de love, kongen bestemte. Selv om kun få sumerere kunne skrive, læse og regne, må de have lært det et sted.

Også andre steder i verden blev der oprettet skoler, når samfundet fik brug for det. Det kunne der være flere grunde til. Fx når håndværk og handel blev vigtige erhverv, så flere måtte lære at læse, skrive, måle, tælle og regne. Religionen var en anden grund. Kristne, muslimer og jøder havde bøger, der fortalte om troen. I disse samfund var det nødvendigt, at præster og andre, der skulle lære folk om religionen, kunne læse og skrive. I nogle samfund bestemte kongen lovene. Det var en fordel at de blev skrevet ned, så de kunne blive kendt over hele landet. Her blev der også brug for nogen, der kunne læse og skrive.

Skole som vejen til et andet liv

Skolegang kan ændre fremtiden for et menneske. I hele verden går børn i skole. Men mulighederne er meget forskellige, alt efter hvor i verden man bor. Måske bor børnene for langt væk fra skolen. Måske er det for dyrt for forældrene at sende deres børn i skole. Måske mangler der bøger og uddannede lærere, så børnene ikke lærer så meget. Hvis en bondedreng i det nordlige Ghana lærer at læse, skrive og regne, har han større chancer for få job i den nærliggende by. På den måde kan han supplere familiens indtægt. Og så er der måske råd til, at flere af hans søskende kan komme i skole.

Samfundet forandres – og skolen

Alle børn i Danmark har ret til undervisning. Det er også nødvendigt for samfundet, at alle, der kan, tager en uddannelse. Sådan har det ikke altid været. Det kan du læse mere om i denne bog.

Når der sker ændringer i samfundet, må skolen og undervisningen også laves om. Det kan fx ses i det, man bruger skrift til, og på måden eleverne arbejder med at skrive i skolen. De første tekster var runer, der var skåret i ben og træ eller hugget i sten. Siden lærte eleverne at skrive i bakker med sand, med grifler på tavler, så fjerpen, blyanter, kuglepen og på skrivemaskine.

I dag bruger man computere og andre it-redskaber. Elever søger billeder på nettet, bruger lydfiler og film i undervisningen og Skyper med børn fra den anden side af jorden. Det er altså vigtigt at kunne forstå og bruge samspillet mellem billeder, video, lyd og skrift. Hvad bliver vigtigt at kunne i fremtiden? Hvad skal eleverne derfor lære i fremtidens skole? Det arbejder du videre med i bogens sidste kapitel. Men for at kunne gøre det, må du vide noget om, hvordan samfundet og skolen har ændret sig i de sidste 400-500 år.

Foto fra Duna Skole
i Ghana.
Skolegang kan være
med til at give disse
elever og deres
familier en bedre
fremtid.

SKOLER PÅ VEJ - 1600-1700-TALLET

I 1600-1700-tallet var der kun få skoler. Men børnene lærte en masse alligevel, andre steder og på andre måder. De lærte alle de praktiske ting, de skulle bruge i hverdagen, og de lærte om kristendommen og at læse.

Hvad er vigtigt at lære?

I dag er det vigtigt, at børn lærer, hvordan de bruger en computer. It og computere bruges overalt, og når børnene bliver voksne, skal de kunne arbejde med dem. Det var ikke nødvendigt for et barn i 1600-1700-tallet.

De fleste i Danmark var bønder, der levede af at dyrke jorden og holde husdyr. For bøndernes børn var det vigtigt at lære, hvordan man malkede en ko, pløjede jorden og klarede andre opgaver på gården. De lærte også at læse. De skulle læse om Gud og Jesus for at blive konfirmeret, det skulle alle børn fra 1736. Hvis man ikke blev konfirmeret, kunne man ikke blive gift eller fæste (leje) en gård. Man var udenfor. Lidt på samme måde som hvis man ikke går i skole nu om dage.

Drenge i velhavende borger- og adelsfamilier lærte også at læse, skrive og regne. Det var nødvendigt, hvis de som voksne skulle være med til at bestemme i samfundet.

Man gik i skole, når man havde fri!

I dag føler mange børn, at det at gå i skole, er lidt ligesom, når de voksne går på arbejde. Når man ikke er i skole har man fri og kan gå i SFO eller til fritidsaktiviteter. I 1600-1700-tallet var det omvendt. Dengang arbejdede mange børn det meste af dagen. Og de skulle kun gå i skole, når de havde fri.

Men på en måde gik børnene også i skole, når de arbejdede. Her lærte de nemlig at udføre det arbejde, de skulle gøre som voksne. Det lærte de ved at hjælpe deres mor, far og andre voksne med arbejdet.

ABC'en og katekismen var vigtige bøger i skolen. Katekismen indeholdt spørgsmål og svar om kristendommen. I den stod der også, hvordan man skulle leve som et kristent menneske. Børnene skulle lære at læse i katekismen og til sidst kunne den udenad. ▼

Maleri af en latin-
skoledreng fra 1531.

Skolerne

I 1600-1700-tallet var der forskellige slags skoler. I byerne var latinskoler - kun for drenge. De begyndte i skolen som 7-8-årige. Hvis lærerne på latinskolen mente, at en dreng var dygtig nok, kunne han fortsætte til han var 16-17 år. Bagefter kunne han gå på universitetet og fx blive præst, eller han kunne blive ansat som embedsmand.

Det var gratis at gå på latinskole. Eleverne fik også mad, tøj og husly. Så når forældrene sendte en eller flere af deres drenge på latinskole, slap de for selv at forsørge dem. Det var især en fordel for fattige familier. De fleste elever forlod dog latinskolen, når de efter 3-4 år havde lært at læse og skrive. Det var almindeligt, at rige familier ansatte en privatlærer, der underviste deres børn, til de var 12-13 år. Herefter kom de i latinskolen. Så i latinskolens ældste klasser var mange af eleverne fra rige hjem.

Mange steder på landet var det præsten eller en anden af kirkens ansatte, der underviste børnene. Det kunne også være en af de ældre elever

fra den nærmeste latinskole. Undervisningen foregik ofte om søndagen efter gudstjeneste. Børnene blev undervist i kristendom. De lærte også, hvordan de skulle opføre sig som gode kristne.

Omkring 1720 oprettede kongen ca. 240 skoler ved sine

godser. Godsejerne betalte til kongens rytter-soldater. Derfor blev skolerne kaldt rytterskoler. Også en del godsejere oprettede skoler. Lærerne blev kaldt skoleholdere, og de behøvede ikke at have en uddannelse. Børnene lærte først og fremmest religion, men mange steder også at læse.

SKOLEHOLDER

En skoleholder behøvede ikke at have en uddannelse, men han skulle være: "en gudfrygtig og rolig mand" som kunne "skrive temmelig godt, men som ikke behøvede at være god til at regne" og så skulle han kunne "lære børnene ordene, som står i deres katekismus"

(Kilde: Dagligliv i Danmark, 1964)

Billedet er fra 1768 og viser landsbyen Asferg nord for Randers. Skolen er lige til venstre for kirken. ▶

* KILDE 1

Drenge i latinskolen.
Billedet er fra 1555

Latinskoledrengen i byen

Vi ved ikke så meget om, hvordan de enkelte børn oplevede skolen. Her er tre fortællinger om børns hverdag, som den måske har været i 1600-tallet:

Peder er 8 år. Han bor i Odense. Hans far er død, hans mor hjælper til med at sælge fisk på torvet. De er fattige. Indtil for nylig tiggede han penge på gaderne. Men nu går han i latinskole, hvor kirkens folk underviser ham. Han får bøger af kirken og mad. I skolen lærer han at læse og skrive, og hvis han klarer sig godt, kan han blive i skolen i mange år. Hans lærer er en ung mand, som har læst til præst.

* KILDE 2

Billede af en landsbyskole fra 1665. På billedet skriver eleverne på papir, men det var faktisk ikke almindeligt i landsbyskolerne.

Bondebørnene på landet

Kirstine og Jens er 8 og 5 år. De bor med deres forældre på en gård, hvor de hjælper med at passe dyrene. Kirstine hjælper også sin mor i køkkenet, og så passer hun sin lillebror.

De går i skole to gange om ugen. De skal øve sig i at huske tekster udenad og svare rigtigt på lærerens spørgsmål om Gud og Jesus. De øver sig også i at læse bogstaver. Om søndagen er der også en slags skole i kirken. Her er de sammen med de andre børn fra landsbyen.

Deres lærer er en gammel mand, som før har arbejdet på

en gård. Der var han kommet til skade med sit ben, så han nu ikke kan arbejde. Men han er god til at læse, så han kan være lærer. Til gengæld får han et værelse at bo i og mad fra landsbyen.

Efter 3 år stopper Kirstine og Jens med at gå i skole. Nu skal de nemlig bruge mere tid på at hjælpe deres forældre med arbejdet på gården.

Adelspigen på herregården

Caroline er 10 år. Hun bor med sine forældre og søskende på en stor herregård. I to år har hun boet hos sin tante og onkel. Her lærte hun, hvordan en adelig kvinde skulle opføre sig, og at sy og brodere.

Nu har hendes forældre ansat en lærer. Han skal undervise hende i at læse, regne og skrive dansk og latin. Han skal også lære hende om, hvordan verden i det hele taget hænger sammen. Læreren er en ung mand, som bor på herregården. Hver dag har han nye opgaver med til hende. Læreren er 23 år og har læst til præst, men han har endnu ikke fået et job som præst. Nu rejser han rundt som lærer på herregårdene.

Hvorfor slog man børn?

De tre børn, du har læst om, blev sikkert slået af deres lærer. Læreren slog, hvis ikke børnene gjorde, som han sagde, eller hvis de lavede fejl.

Dengang mente mange, at man blev født med noget ondt eller dårligt i sig. Derfor var der noget ondt i børnene. Det viste sig fx, når de ikke gjorde, som læreren sagde. Man mente, at det onde kunne fjernes ved at slå børnene. Men der var også andre meninger om, hvorfor børn opførte sig som de gjorde og hvordan de lærte bedst.

* KILDE 3

Rige forældre ansatte ofte en privatlærer til at undervise deres børn hjemme. Billede fra omkring 1650 af en engelsk pige og hendes lærer. Sådan så Caroline og hendes lærer måske ud.

* KILDE 4 / OPDRAGELSE

Erasmus af Rotterdam (1469-1536) mente, at man skulle opmuntre og rose børnene. Så ville de gøre større fremskridt, end hvis man slog løs på dem for hver fejl, de gjorde. Erasmus skrev:

”Hvis et æsel kom ind i et klasselokale, ville man så piske det, indtil det havde lært alfabetet eller ville man straks sende det ud på marken hvor det kunne gøre nytte?”

Præsten og embedsmanden Niels Jensen havde i 1559 en anden mening:

Hvis børn ikke gjorde, som de voksne sagde og var ulydige, ”da skal der ikke spares på riset (se side 18): man skal slå, straffe og true dem, for at deres sjæl kan frelses fra døden”.

(Kilde: Charlotte Appel og Morten Fink-Jensen: Da læreren holdt skole. Tiden før 1780, 2013)

OVERVEJ & UNDERSØG

*KILDE 1

- Hvad laver eleverne til venstre – og til højre på billedet?
- Hvem er de to mænd?
- Er der noget ved måden at gå i skole på, som minder om den måde det foregår på i dag?

*KILDE 2

- Hvad gør læreren ved eleven?
- Hvad synes de andre elever om det, der skal ske?
Hvordan kan du se det?
- Hvad tror du, at eleven har gjort?
- Nævn nogle forskelle og ligheder med skolen på billedet, og den du kender.

*KILDE 3

- Beskriv hvordan pigen bliver undervist.
- Hvordan kan man se at pigen på billedet er fra en rig familie?
- Hvilke fordele og ulemper ville der være ved, at du havde din helt egen lærer derhjemme, i stedet for at gå i skole?

*KILDE 4

- Hvordan mener Erasmus af Rotterdam og Niels Jensen at børn lærer bedst?
- Hvad er de uenige om?
- Hvordan mener jeres lærer at I lærer bedst?
- Hvad gør jeres lærer, hvis I ikke gør, hvad hun siger?

Foto fra omkring
1900 af elever på
en landsbyskole
ved Viborg.

ALLE BØRN I SKOLE! - 1800-TALLET

I 1814 lavede kongen og hans regering en lov, der bestemte, at alle børn skulle undervises syv år. Men efter loven var der forskel i undervisningen på landet og i byen.

Hvorfor flere skoler

I løbet af 1700-tallet oprettede mange lande i Europa skoler for alle børn. Efter flere års diskussion skete det også i Danmark. I 1814 bestemte en lov, at alle drenge og piger skulle undervises fra de var 6-7 år til de fyldte 13-14 år. Herefter begyndte de at gå til konfirmations-forberedelse.

Dengang betød kristendommen meget mere end i dag.

Derfor var religion et vigtigt fag i skolen. Man mente, at læsning i katekismen (se side 7) og undervisning i kristendom gjorde børnene til gode mennesker og nyttige borgere i samfundet. Derfor bestemte kirken også meget i skolen. Fx kontrollerede præsten, om læreren underviste godt nok, og om eleverne lærte det, de skulle.

Mange mente, at børnene også skulle undervises i andet

end kristendom og læsning. Det var der også brug for. Siden slutningen af 1700-tallet var landbruget lavet om, så en bonde skulle kunne og vide andre ting end tidligere. Eleverne havde religion og læsning, og de lærte at regne og skrive og synge salmer. I faget læsning skulle eleverne også læse om geografi og historie.

Hvis læreren kunne, underviste han også i gymnastik.

I midten af 1800-tallet bestemte en lov, at der skulle være en plads med gymnastik-redskaber ved alle skoler.

GYMNASTIK OG LEG

Drengene skulle have gymnastik. På den måde blev de sunde og klar til at blive soldater når de blev store. Det smittede af på de lege og drømme, drengene havde. Den 13-årige Anders skrev i sin dagbog om et frikvarter i 1869:

"I dag holdt vi et svært feltslag. Jeg kommanderede den trop, som skulle angribe skolen som fæstning, og Søren [læreren] kommanderede den anden, der skulle forsvare den. Mit artilleri bestod af en kanon (et gevær der lå på en trillebør)." og et par dage efter: "I går havde vi rigtig felttjeneste-øvelse. Åh, hvor skønt ville det ikke være om jeg var virkelig officer, havde en hel hob folk at kommandere – ja, blive en nordisk Garibaldi [italiensk frihedshelt]."

Skolen på landet

I dag gælder loven om Folkeskolen i hele landet, og alle børn skal lære det samme i skolen. Men skoleloven fra 1814 var ikke ens for hele landet. Der var en lov for skoler på landet, en for skoler i byen, og endelig fik København en særlig lov.

Sådan var det, fordi når børnene blev voksne, arbejdede de ofte med det samme som deres forældre. Derfor behøvede børnene ikke at lære det samme. En bonde på landet skulle jo kunne noget andet, end en håndværker i byen.

Mange børn på landet skulle hjælpe til med arbejdet på gårdene. Derfor måtte undervisningen på landet foregå sådan, at især de større børn stadig kunne arbejde.

Eleverne måtte højst have et par kilometer til skole, så de kunne gå derhen. På landet boede befolkningen spredt. Derfor blev der bygget mange små skoler. Ofte var der kun én lærer, og han underviste i alt. Eleverne var delt i to klasser. Eleverne gik i den yngste klasse

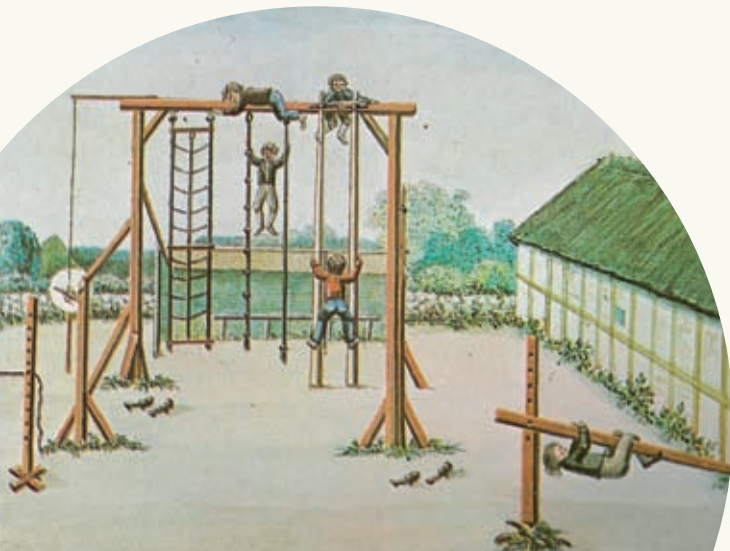
til de var omkring 10 år. Så vurderede præsten, om de havde lært nok, så de kunne rykke op i den ældste klasse.

På landet var eleverne i skole 17-18 timer om ugen. Dengang gik eleverne også i skole om lørdagen. Tre dage om ugen underviste læreren den yngste klasse, og de tre øvrige dage den ældste klasse. I sommerhalvåret var der brug for, at de store børn hjalp til med arbejdet på markerne. Nogle steder gik den ældste klasse derfor kun i skole én eller to dage om ugen i sommerhalvåret. Til gengæld skulle de i skole 4-5 dage i vinterhalvåret. For den yngste klasse var det lige omvendt. På den måde kunne den samme lærer undervise begge klasser.

Bøder

Forældrene fik en bøde, hvis de ikke sørgede for, at deres børn kom i skole. En del børn på landet kom ud at tjene, dvs. at de fik arbejde på en gård, allerede i 10-års-alderen. Gårdejeren fik også en bøde, hvis han ikke sendte drengen eller pigen, han havde ansat, i skole.

Men hvis de voksne havde brug for, at børnene arbejdede, kunne de finde på at holde dem hjemme fra skole alligevel. Børnets arbejde var ofte mere værd end bøden, som gårdejeren fik.

◀ *Gymnastik-plads ved Gerrild skole ved Grenå. Billedet er fra 1826.*

Loven fra 1814 bestemte, at der i skolerne skulle undervises i "religion, skrivning og regning samt læsning. Og så bør skolelærerne vejlede børnene i ordentlig sang". Undervisningen var ikke delt i fag. I løbet af 1800-tallet blev undervisningen delt op i en slags fag. Skema for vinterhalvåret 1893 for ældste og yngste klasse i en skole på landet. Damme Skole lå på Møn. ▼

Skoleskema

	Ældste Klasse			Yngste Klasse		
	Mandag	Onsdag	Fredag	Tirsdag	Torsdag	Lørdag
9-10	Bibelhst. og Tabel	Lærebog og Salme	Bibelhst. og Tabel	Bibelhst. og Tabel	Bibelhst. og Tabel	Lærebog og Salme
10-10.15	—	Frikvarter	—	—	Frikvarter	—
10.15-11	Retsskrivning	Hovedregning	Taleregning	Regning	Retsskrivning	Geografi
11-11.15	Taleregning	Retsskrivning	Boglæsning	Boglæsning	Hovedregning	Kortlæsning og
11.15-12	Sang	—	Sang	Sang	Sang	Staving
12-1	—	Midtag	—	—	Midtag	—
1-2	Fædrelandshistorie	Geografi	Fædrelandshistorie	Fædrelandshistorie	Boglæsning	Taleregning
2-3	Skrivning	Boglæsning og analyse	Skriftlæsning	Afskrivning efter bog	Skrivning	Skrivning

I maanederne Marts-April, da Undervisningen begynder Kl.8, sker Undervisningen i samme Orden, og der sker kun den Forandring af Undervisningen i de fag, for hvilke undervisningstider er afskåret til halve Timer, udstrækkes til hele Timer.

Damme Skole, 12 Juni 1893

Emil Petersen

KILDE 1 / SKOLE OG ARBEJDE

Johan boede på Bornholm. Som 8-9-årig skulle han i 1830'erne både passe skolen og arbejde:

"Vi [Johan og hans kammerat Mads] fulgtes ad i regnebogen. Men det skyldtes, at jeg i to somre vogtede køer, og så atter kom i skolen efter høst. Han var også lidt borte fra skolen om sommeren, men ikke så længe som jeg. Når jeg så kom i skolen var han foran mig. Det ville jeg ikke finde mig i, og snart indhentede jeg ham."

Arbejdet som vogter, kunne være hårdt. Man skulle meget tidligt op og arbejde hele dagen. Det kunne også være kedeligt. Johan husker at tiden gik meget langsomt. Bonden havde lavet et solur, der viste, når klokken var 12, og han måtte gå hjem. Alligevel gik han ind imellem hjem med køerne alt for tidligt. Bonden gav ham en fløjte at lege med. Men det var stadig kedeligt. Hen på sommeren måtte køer fra forskellige gårde gå sammen. Så var de flere vogtere sammen, og det var lidt sjovere:

"så kunne vi sommetider være en lille trop vogterbørn, der morede os ved lege og lod køerne passe sig selv. Vi havde også vore lærebøger med, for at lære en god del udenad."

(Kilde: Johan Hansen: En bornholmsk Haandværkeres Erindringer, 1934)

▲ Billedet er fra 1886 og forestiller drenge, der vogter gæs ved gadekæret i landsbyen. Mon det altid var så let, som billedet viser?

Lærerne og skolen

I midten af 1800-tallet var mange af lærerne i skolen uddannet på et seminarium. De fleste seminarieelever havde selv kun gået syv år i skole, før de begyndte på seminariet. Det varede to år at uddanne sig til lærer. I løbet af 1800-tallet blev uddannelsen tre-årig. På seminariet lærte seminarieeleverne skolens fag, og hvordan de skulle undervise børn.

De fleste skoler på landet var bygget, så skolestuen var i den ene ende, og læreren boede i den anden. Nogle lærere passede flere skoler samtidig.

* KILDE 2 / EN LÆRER PÅ LANDET

”Jeg skulle undervise både i Skautrup og Tvislund skoler. Da jeg boede hjemme, havde jeg 5 km til Skautrup og 7 km til Tvislund. I Skautrup skulle jeg undervise mandag, onsdag og fredag og i Tvislund de andre 3 dage. [...]

Alle børn fra 7-14 år gik sammen. Da der var ca. 30 børn, var det egentlig en vanskelig skole. Jeg begyndte undervisningen om morgenen med at bekende troen og bede Fadervor, og så fortalte jeg bibelhistorie og gennemgik lærebogen med de store børn. Jeg fortalte også Danmarkshistorie. Geografi lærte vi mest ved skolekortet, for det var knapt med bøger.”

(Kilde: Niels Kristensens erindringer, ikke publiceret)

* KILDE 3 /SKRIVNING

”Når børn skulle begynde at skrive, begyndte de først at skrive i sand. Dertil brugtes et lavt bord [med kanter]. Til at skrive med brugtes en træpind. Her lærte altså de mindste børn at skrive bogstaver og tal. Derefter begyndtes at skrive på tavle med griffel. Først når man kunne skrive godt, begyndtes med skrivebog. Da skulle man kunne skrive rigtig pænt. Det var en fast regel at skrive hver anden side med latinske og hver anden side med gotiske bogstaver.”

(Kilde: Johan Hansen: En bornholmsk Haandværkeres Erindringer, 1934)

◀ Dette er det gotiske alfabet. I dag bruger vi en moderne udgave af det latinske alfabet.

BETALINGSSKOLE

Omkring 1960 skrev Ane om sin skoletid i København i 1890'erne:

”Jeg gik i Øster Farimagsgades Betalingskole – 1 kr. pr. måned, det var finere end at gå i friskole. Lærerinden i klassen skulle have pengene. [...] Fra 7-årsalderen var man i skole fra kl. 1 til 6, med et spisebrikvarter kl. 3 og et på 5 minutter kl. 5.”

Da Ane var lidt ældre og var flyttet til Frederiksberg, havde hun også et arbejde.

”Jeg fik plads om formiddagen hos en dame som syede slips. Jeg skulle gøre hendes toværelses-lejlighed ren og vaske af og pudse vinduer på 4. sal. Inden jeg skulle i skole, skulle jeg gå frem og tilbage med færdige slips og få andet med hjem.”

(Kilde: www.erindringer.dk)

Skolen i byen

I byen gik børnene i skole hver dag. De havde både flere timer og flere forskellige fag end på landet. Men også her var der skoler, som passede til, at børn skulle arbejde. Fx havde nogle fabrikker skoler for deres børnearbejdere. På de fleste skoler gik eleverne enten i skole om formiddagen eller eftermiddagen. Så kunne de arbejde den anden halvdel af dagen.

I nogle byer var der realskoler. Her kunne drenge blive optaget fra de var 9 år, hvis de var dygtige og forældrene ville betale. Her kunne man tage en eksamen. Det kunne man ikke på de almindelige byskoler.

Der var også friskoler. Dengang betød friskoler, at det var gratis at gå der. Det var finere at gå på en privat betalingskole, og undervisningen var bedre.

◀ Tegning fra 1873 af en lærer, der stikker en elev en lussing.

LÆRERENS STRAFFE

I Loven fra 1814 stod der om straf:

Læreren må aldrig give børnene en ørefigen (lussing), stød eller slag med hånden, knibe dem, eller bruge skældsord imod dem. [...]

De børn, som er under 10 år, må han straffe med et lille ris (kviste der var bundet sammen). De større børn må han straffe med en tynd tamp (et stykke reb) uden knuder.

* KILDE 4 / STRAF

Nogle lærere slog børnene. Andre gjorde det ikke, eller de brugte andre metoder:
Johan (se kilde 1) skrev:

”Til at revse [slå] med brugte han tamp, men den var kun lille. Ørefigener uddeltes også af og til. Jeg fik aldrig af tampen. Men han havde en anden måde at straffe på, som børn var meget mere bange for, og det var at lade os ligge på knæ. Det var kun sjældent, at den straffemetode kom i anvendelse, men skete det, var ydmygelsen des større.”

Læreren Niels (se kilde 2) straffede også eleverne:

”Børnene var dygtige i begge skoler, og vi kom godt ud af det med hinanden. Alligevel måtte jeg engang straffe et par drenge. Og det var præstens skyld. Når store børn mødes på egen hånd i kirken, er det ikke underligt, at der kan blive lidt uro. Et par drenge sad og lo en del i kirken. Det påtalte præsten over for mig. Og så var jeg ikke klogere, end jeg syntes, at jeg burde tage mig af den sag.”

Ane fra København oplevede en anden slags straf end at blive slået:

”Engang da jeg ikke kunne de franske byer, fik jeg valget mellem at lære dem i frikvarteret eller sidde 1 time efter. Jeg spiste og læste og fik en kammerat til at høre mig. Da jeg igen kom op, kunne jeg dem på stribe, som jeg kan det i dag – og vil huske dem til min dødsdag!”

▲ Efter tegning fra 1897.
Friskoledreng: Ve' du ha' en på snuden?
Betalingskskoledegreng: Vil du tørre din næse først, skal du få en igen!

OVERVEJ & UNDERSØG

*KILDE 1

- Hvorfor gik Johan og Mads ikke i skole om sommeren?
- Hvad tror du, at skolen, læreren og forældrene sagde til det?
- Var det i overensstemmelse med loven?
- Tror du, at Johan hellere vil gå i skole end at vogte? Hvorfor?

*KILDE 2

- Hvad kan være forklaringen på, at Niels var lærer på to skoler?
- Hvad mon Niels mener med, at "det egentlig var en vanskelig skole"? Hvilke vanskeligheder mener du, at der var?
- Regn ud hvor mange kilometer Niels har gået hver dag. Hvor lang tid har det taget ham?
- Hvilke forskelle og ligheder er der mellem den undervisning du kender, og den som Niels beskriver?

*KILDE 3

- Hvorfor mon børnene skulle lære to slags alfabeter?
- Hvorfor tror du man skulle kunne skrive rigtig pænt, før man måtte skrive i skrivebog?

*KILDE 4

- Hvorfor mon Johan synes, at det er værre at ligge på knæ end at få med tampen? Hvilken straf ville du vælge? Hvorfor?
- Hvad synes Niels om straf? Hvad mener han med: "så var jeg ikke klogere, end jeg syntes, at jeg burde tage mig af den sag"?
- Hvad mener du, om den "straf" Ane fik?
- Forestil dig at du skal interviewe de tre personer. Du spørger dem: Hvad er den bedste måde at gå i skole på? Hvad tror du, at de svarer?

SKOLEN I INDUSTRI- SAMFUNDET

- ca. 1900-1950

Flere og flere varer blev fremstillet på fabrikker.
Danmark var ved at blive et industri-samfund.
For at få flere til at uddanne sig og for at gøre
mulighederne for børn på landet og i byen mere
lige, måtte skolen ændres.

Få blev student

I begyndelsen af 1900-tallet var livet meget anderledes, end det havde været 60-70 år tidligere, da børn som Johan gik i skole (se side 15). Nu var der anlagt jernbaner. Folk rejste med tog, og nogle få havde bil. Mange mennesker flyttede til byerne for at arbejde på fabrikkerne, der lå der. Der kom hele tiden nye fabrikker, som fremstillede flere og flere varer.

På fabrikkerne var der brug for faglærte arbejdere. Også andre steder i samfundet var brug for folk, der kunne bygge huse, broer og anlægge veje og meget andet. Men de fleste børn

Studenter fra 1913
– alle drenge. Før 1900
var der kun ganske
få skoler, hvor piger
kunne tage studenter-
eksamen.

forlod skolen efter syv år for at arbejde.

Kun 1 ud af hver 100 unge tog studentereksamen. Det kunne man kun, hvis man var en dreng og blev optaget på en latin-skole (se side 9) som 9-10-årig. I 1600-1700-tallet var mange elever på latinskolen fra fattige hjem. Nu var det blevet dyrt at gå på latinskole. Så kun velhavende familier havde råd til at lade deres drenge gå der.

Mellemskolen

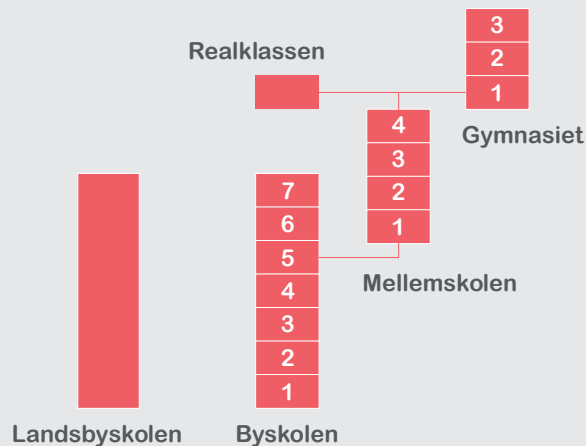
Der var brug for at flere – også piger – gik længere tid i skole end før. Derfor måtte skolen ændres. Det skete, da mellemskolen blev oprettet i 1903. Den hed mellemskole, fordi den skulle skabe forbindelse mellem grundskolen og videre uddannelser. De fleste steder var mellemskolen særlige klasser på folkeskolerne. For at komme i mellemskole-klasse skulle eleverne efter 5. klasse bestå en prøve.

I mellemskolen havde eleverne flere timer end i folkeskolen. Og eleverne havde masser af hjemmearbejde. Lavede eleverne ikke det, risikerede de at dumpe til de mange prøver, der var i mellemskolen.

Efterhånden kom der mellemskoleklasser og mellemskoler i de fleste byer. Flere og flere elever tog mellemskole-eksamen. Det fik flere unge til at tage en uddannelse. Det var især børn fra nogenlunde velhavende familier i byen, der kom på mellemskole.

▲ De fleste unge fik et arbejde, når de var konfirmeret. På fotoet fra 1899 vasker en ung pige mælkespande.

▲
Efter fire år i mellemskolen, gik eleven til eksamen. Bagefter kunne eleven komme på gymnasiet. Eleven kunne også gå ét år i realklassen og tage realeksamen. Herefter kom mange i lære på et kontor eller i en butik.

De kom ikke i mellemskole

Selv om eleverne var dygtige, var det ikke sikkert, at de kom i mellemskole. Her er nogle eksempler:

Karen og Niels var tvillinger og boede på en gård. Læreren i landsbyskolen syntes, at de var meget dygtige. Derfor foreslog han, at de fortsatte på mellemskolen. Karen og Niels havde kun gået i skole hver anden dag. Så de havde fået mindre undervisning end eleverne i byen. Men læreren var ikke i tvivl om, at de nok skulle klare mellemskoleprøven.

Men det syntes tvillingernes far ikke var en god ide. Niels skulle overtage gården, så mellemskolen var spild af tid. Han ville heller ikke sende Karen af sted. Der var 12 km til byen. Selv om der kørte busser, var det både besværligt og dyrt.

Lise holdt meget af at gå i skole. Hun boede med sin mor og far og tre mindre søskende i en lejlighed lige ved siden af mellemskolen. Det var hendes store drøm at gå i skole der. Men Lises far var arbejdsmand. I vinterhalvåret var han ofte arbejdsløs. Så familien havde ikke råd til, at hun gik længere tid i skole, end hun skulle.

Når Lise blev konfirmeret, skulle hun arbejde som tjenestepige eller komme i lære i en butik.

* KILDE 1

Prøven til mellemskolen var svær, så eleven måtte forberede sig. Det viser tegningen fra 1948. Forældrene siger: Go'nat min dreng. Hvis du skulle blive søvrig, før du er færdig med opgaverne, kan du varme dig en kop kaffe.

Også Karsten var dygtig i skolen. Hans far havde byens største tømrerfirma. Når Karsten var færdig i skolen, skulle han i lære som tømrer. Så han havde ikke brug for mellemskolen.

Bedre skoler på landet

Spredt over landet lå flere tusinde små landsbyskoler. De lå så tæt, at eleverne kunne gå til skole. På de fleste skoler var der én eller to lærere. Og ligesom 100 år tidligere var eleverne delt i ældste og yngste klasse (se side 14).

I 1930'erne forsøgte regeringen at gøre undervisningen

på landet bedre. Flere steder nedlagde man de mindste skoler. De blev erstattet af større centralskoler. Her var der fagllokaler til fx fysik, skolekøkken, sløjd og gymnastik, og eleverne var flere timer i skole. Regeringen bestemte, at alle de små skoler skulle erstattes af centralskoler. Men arbejdet gik mange steder i stå, da Tyskland under 2. Verdenskrig (1939-45) i 1940 besatte Danmark. Så der blev ved med at være forskel på undervisningen i landsbyskolen og i byskolen.

Ældste klasse i en
landsbyskole ved
Thyborøn. Billedet er
fra 1951.

* KILDE 2/ STAKKELS LÆRER

Mary Strandgaard Hansen gik på en landsbyskole i begyndelsen af 1900-tallet. Dengang var det ikke altid sjovt at være lærer:

”Drengene var meget drilagtige. Især over for den ældste lærer. De stillede kulkassen foran døren til hans lejlighed. Når han åbnede døren ind i skolestuen, væltede kulkassen. Ingen havde gjort det, og pigerne fnisede. Drengene kunne også finde på, at fyre op i kakkelovnen, så den blev rødglødende. Eller de satte et eller andet på katederet og hans stol, knækkede kridtet osv. [...]

Selvfølgelig blev skolelæreren rasende. – Nu skulle de have af kæppen. Men spanskrøret var ”væk”. Så blev en af drengene sendt ud i haven for at skære en kæp. Men drengen skar et rids et par steder i kæppen, så den knækkede ved første slag. Drengene skreg og jamrede højt (mest for sjov). Og vi piger var ved at gå til af latter.”

(Kilde: www.erindringer.dk)

* KILDE 3

I byskolerne havde drengene sløjd og pigerne skolekøkken. Disse og flere andre fag fandtes kun i få landsbyskoler. Fotoet af sløjdlokalet er fra 1915 og skolekøkkenet fra 1936.

◀ En af de store begivenheder var den årlige skole-udflugt. For denne klasse hørte et besøg på en sodavandsfabrik med til udflugten.

OVERVEJ & UNDERSØG

*KILDE 1

- Hvad viser tegningen om livet i familien i 1948?
- Hvilken holdning har tegneren til mellemskoleprøven? Hvordan kan du se det?
- Nævn lande i verden, hvor eleverne også bruger meget lang tid på skolearbejde?

*KILDE 2

- Hvad fortæller kilden om forholdet mellem læreren og eleverne?
- Kilden er skrevet omkring 1960, dvs. længe efter situationen fandt sted. Hvad betyder det for kildens troværdighed?
- Tror du, at der på de fleste skoler var sådan, som kilden beskriver? Hvorfor?
- Også i dag kan eleverne finde på at drille læreren. Giv eksempler.

*KILDE 3

- Hvilke forskelle og ligheder er der mellem faglokalerne til sløjd og skolekøkken (madkundskab) dengang og nu?
- Hvilke grunde kan der være til forskellene?
- Hvad fortæller det om samfundet dengang, at pigerne havde skolekøkken og drengene sløjd?

FÆLLES SKOLE

- 1950'erne – 1970'erne

På alle områder i samfundet blev der brug for folk med en uddannelse. Men mange børn forlod skolen efter syv år. Politikerne besluttede at ændre skolen, så flere fik mulighed for at uddanne sig.

Ud af skolen og arbejde

I 1950'erne fik mange danskere flere penge og muligheder end de havde haft i 1920'erne og 1930'erne. Mange landmænd fik traktorer og andre maskiner. Men det betød også, at der nu ikke var arbejde til så mange tjenestefolk på gårdene. I stedet måtte de finde andet arbejde. Men det var svært, hvis de ikke havde en uddannelse.

Også på andre områder i samfundet skete der forandringer. Der var brug for elektrikere, ingeniører og andre uddannede i både landbruget og industrien. Samfundet tog sig af flere af de opgaver, som familien selv havde klaret tidligere. Fra omkring 1960 fik flere og flere kvinder arbejde uden for hjem-

met. Det betød, at der blev brug for nogen, der passede børn i børnehaven. Der var også brug for flere læger, sygeplejersker, lærere og andre, der havde en uddannelse.

Eleverne skulle undervises syv år. Flere og flere fortsatte længere i skolen. Men 8 ud af 10 forlod skolen efter de syv år.

Bedre folkeskole?

Landbruget og industrien solgte mange varer til udlandet. Men konkurrencen med virksomheder i andre europæiske lande var hård. Skulle danske virksomheder klare sig, måtte de ansætte dygtige folk.

I 1950'erne og 1960'erne blev mange optaget af, hvordan man kunne forbedre samfundet for alle mennesker. Derfor beslutte-

de politikerne at bruge flere penge på uddannelse. I 1958 vedtog de en ny lov om Folkeskolen. Nu skulle undervisningen i skolerne på landet og i byen være ens. Næsten alle små landsby-skoler blev nedlagt, og der blev bygget centralskoler. Her var der særlige lokaler til køkken-skole (madkundskab), håndarbejde, sløjd, fysik og gymnastik (idræt). Eleverne blev også undervist i flere timer.

For nogle elever var det svært at skifte skole. I 1961 blev den 9-årige Søren Nørgaard-Sørensen flyttet til Humble Centralskole på Langeland. Mere end 50 år senere skrev han, at det var et chok for ham: "[...] skolen var anderledes.

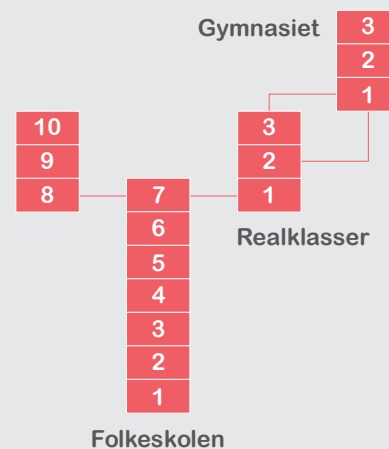

sig. Derfor var det vigtigt, at eleverne lærte, hvor og hvordan de fandt den viden, de havde brug for. Det var ikke nok, at de lærte noget udenad. For det, eleverne lærte udenad, blev måske snart så forældet, at det ikke kunne bruges til noget.

◀ Der var brug for, at flere unge uddannede sig. Fotoet 1962 viser unge mænd, der har bestået prøven som kuroemagere.

Ligeledes kammeraterne. Det er aldrig sjovt for en 9-årig at blive flyttet fra et skolemiljø, hvor man følte sig tryk til et andet sted.”

Forskere og andre fandt hele tiden ud af noget nyt: Hurtigere og bedre måder at lave varer på, hurtigere transport, nye måder at samarbejde og kommunikere på osv. Man fandt altså hele tiden ud af noget nyt, der betød, at samfundet forandrede

Folkeskolen efter 1958. Eleverne skulle stadig kun gå 7 år i skole. På mange skoler delte lærerne eleverne i en "boglig" og "almen" klasse i 6. og 7. klasse. Eleverne i den boglige klasse kunne komme i realklasserne, hvis læreren mente, at de var dygtige nok. Eleverne i den almene klasse havde mulighed for at fortsætte i 8. og evt. 9. klasse.

Efter få år holdt de fleste skoler op med at dele eleverne i en boglig og almen klasse. Det var dog stadig lærerene, der vurderede, om eleverne kunne komme i realklassen.

Teenagere

I 1960'erne gik det godt økonomisk for de fleste lande i Europa. I Danmark fik de fleste råd til at købe meget mere, end de havde gjort tidligere. Det kom også børn og unge til gode. Det var ikke længere nødvendigt, at de arbejdede ud over at gå i

skole. Mange forældre gav deres børn lommepenge. Havde børn og unge alligevel lidt arbejde, måtte de som regel selv bruge lønnen til det, de havde lyst til: pladespiller, båndoptager og måske en knallert.

Radio og fjernsyn havde programmer til børn og unge. Store

børn og unge blev kaldt teenagere. De voksne lyttede mere til, hvad børn og unge mente, end de havde gjort tidligere.

God undervisning?

Eleverne har altid haft mange meninger om, hvad en god lærer er. Omkring 1970 var lærer-

SKOLESKEMA
for Erik Hansen klasse 5 a

KL.	Mandag	Tirsdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lørdag
8-9	Sang	Dansk	Gymnastik	Geografi	Religion	Dansk
9-10	Tegning	Historie	Religion	Dansk	Regning	Regning
10-11	Dansk	Regning	Dansk	Pløjd	Historie	Gymnastik
11-12	Pløjd	Naturhistorie	Dansk	Skrivning	Dansk	Pløjd
12-13	Gymnastik	Skrivning	Pløjd	Regning	Geografi	
13-14					Gymnastik	

MANDAG TIRSDAG ONSDAG TORSDAG FREDAG

engelsk ¹	dansk	svømning	dansk	matematik
dansk	dansk	"	matematik	dansk
klasse - p	p-fag	matematik	p-fag	dansk
" "	p-fag	"	"	fællestime
rel.	orientering	orientering	engelsk	engelsk
engelsk ²	"	rel.		
	engelsk ¹	engelsk ²		

SKEMA FOR: Erik Hansen
SKOLE: Troldeskolen, Værebroskole

* KILDE 1

P-fag betyder "praktiske" fag: Musik, billedkunst og sløjd. Orientering var biologi, historie og geografi. Det øverste skoleskema er fra 1937. Det nederste er fra 1973.

ne meget forskellige. Her er et eksempel på en pige, som havde meget forskellige lærere:

I 1969 gik Carina i 7. klasse. I geografi, historie og biologi havde de fået en ny lærer. Han ville have, at eleverne selv fandt oplysninger om de emner, de arbejdede med. De lærte fx at slå op i bøgerne på skolebiblioteket. Nogle gange blev de sendt uden for skolen for at undersøge noget med planter. I historie interviewede de ældre mennesker om, hvordan det havde været at leve under besættelsen. Eleverne arbejdede ofte i grupper. Det, som de fandt ud af, lavede de en rapport om.

Det var helt anderledes end dengang, de havde hr. Petersen. Han gennemgik grundigt det, de skulle læse til næste gang. Hvis man kunne genfortælle præcist, hvad man havde læst, fik man ros. Og så skulle man altid huske at sige "De" til hr. Petersen

Carina var god til at lære noget udenad, og fik ofte ros. Så hun kunne godt lide hr. Petersen. Eleverne vidste altid, hvad de skulle gøre i hans timer. Anders, som den ny lærer hed, var også flink – og han ville have at eleverne sagde "du" til ham. Men Carina syntes, at det var lidt svært, når Anders sagde, at de skulle diskutere og selv finde ud af så meget.

Det var ekstra svært, når de

havde haft Anders et par timer i træk, og de i næste time skulle have fru Andersen i dansk. I hendes timer skulle man være helt stille. Eleverne måtte ikke hjælpe hinanden, og de arbejdede aldrig i grupper. Syntes fru Andersen, at der var uro, eller én af eleverne ikke havde læst lektier, kunne hun finde på at stikke en lussing. Det var ganske vist forbudt. Men nogle af skolens lærere slog stadig.

KILDE 3 / EN PÅ SKRINET

Loven fra 1814 forbød lærerne at stikke eleverne lussinger, men loven blev ikke overholdt (se side 18). I 1967 blev det forbudt for lærere at slå eleverne. I radioen, fjernsynet, aviser og blade diskuterede man, om lærerne skulle have ret til at stikke eleverne en lussing. I Danmarks Lærereforenings blad Folkeskolen skrev en ung lærer, hvad han mente:

"Børn er hjemmefra vant til, at uregelmæssigheder bliver belønnet med en på skrinet. Men gud nåde og trøste den arme synder, der "på forældredrevis" kommer til at forløbe sig inden for skolens fire vægge. [...] Så længe man i hjemmet overhovedet kan komme i tanke om at stikke en på skrinet, lige så længe må man bære over med den lærer, der har gjort det samme i skolen."

(Kilde: Folkeskolen, den 20. juni 1969)

KILDE 2 / HVAD SKAL ELEVERNE LÆRE?

I 1960 udsendte undervisningsministeriet en vejledning til læreren. I den stod der, hvordan undervisningen skulle foregå (teksten er bearbejdet):

"Eleverne må opleve deres arbejde som meningsfuldt. Eleverne må umiddelbart opleve, at det, de beskæftiger sig med, har en sammenhæng med deres eget liv."

(Kilde: Den blå betænkning, 1960)

OVERVEJ & UNDERSØG

*KILDE 1

- Hvilke ligheder og forskelle er der mellem, hvilke fag eleverne havde i 1937 og 1973?
- Hvilke forskelle er der på antal timer i fagene?
- Hvilke grunde kan der være til, at fagene og antal timer var ændret?
- Sammenlign dit skoleskema med det fra 1973. Prøv at forklare forskellene?

*KILDE 2

- Hvilke krav er der til undervisningen?
- Hvad mener du om kravene?
- Mener du, at kravene bliver opfyldt i dag? Hvordan?

*KILDE 3

- Hvorfor er det ifølge kilden i orden, at læreren stikker en lussing?
- Hvad mener du om den forklaring?
- Hvad tror du, at der kunne ske med en lærer, der efter 1967 slog eleverne?
- Du kender sikkert nogen, der gik i skole i 1960'erne. Spørg dem, om deres lærere stak lussinger, og hvorfor de gjorde det.

ELEVEN I CENTRUM - 1970'ERNE TIL NU

Der er sket mange forandringer i samfundet og skolen i de sidste 30-40 år. For 20 år siden mente politikere og mange andre, at den danske folkeskole var verdens bedste. Undersøgelser viste, at det ikke var tilfældet. Hvad kunne der gøres for, at skolen blev bedre?

Skal eleverne deles?

Om foråret havde lærerne samtaler med forældrene om, hvordan det gik med deres børn i skolen. I 7. klasse var den særlig vigtig. Her fortalte lærerne forældrene, om de syntes, at deres børn skulle på grundkursus eller udvidet kursus i nogle af fagene. Her er et eksempel på hvordan det kunne foregå:

Vibeke og Michael skulle begge begynde i 8. klasse efter sommerferien. Vibeke var dygtig til sprog. Derfor mente lærerne, at hun skulle have udvidet kursus i engelsk og tysk. Fysik/kemi skulle hun nok også klare på udvidet kursus. Hun var jo en flittig pige. Til gengæld kneb det lidt med matematik. Her var grundkursus nok det bedste. Det var Vibekes forældre enige i.

Michael havde svært ved matematik. I de andre fag lavede han så lidt som muligt. Derfor foreslog lærerne, at han gik på grundkursus i alle fag. Men Michaels forældre ville have, at han kom på udvidet kursus i alle fag. De mente, at når der blev stillet større krav til ham, ville han også gøre mere ved sit skolearbejde. Det var forældrene, der bestemte, så Michael kom på udvidet kursus.

Også mange andre forældre mente, at det var bedst for deres børn at komme på udvidet kursus – uanset hvad lærerne mente. Efterhånden var der næsten ingen elever på grundkursus. Delingen blev afskaffet i 1993.

▲
Lærer eleverne nok i skolen?

GRUND- OG UDVIDET KURSUS

I 1972 bestemte Folketinget, at eleverne skulle gå i skole i 9. år. Fra 1975 skulle alle elever gå i samme klasse fra 1. til 9. klasse. I 8. og 9. klasse skulle eleverne dog deles i grundkursus og udvidet kursus i fagene matematik, fysik/kemi, engelsk og tysk.

* KILDE 1

I 1970'erne blev der oprettet elevråd på de fleste skoler. De kunne komme med ideer til alt på skolen, fx til undervisningen, skolefester og hvordan skolegården skulle indrettes.

Fotoet er fra LOE's (Lands-Organisationen af Elever) møde i 1973. På plakaten står navnet Heinesen. Han var undervisningsminister dengang.

Undervisningen

I mange år havde bøger og tavler været de mest almindelige læremidler i undervisningen. Ind imellem så eleverne lysbilleder (dias) eller film. I 1970'erne og 1980'erne begyndte lærerne også at bruge overheadprojektor i undervisningen. Skolerne købte også video-maskiner, der afspillede kassettebånd.

I samfundet brugte man flere og flere steder computere. Mange syntes, at skolerne skulle undervise eleverne i at anvende computere. Andre var betænkelige. Hvis eleverne skulle bruge computere i skolerne, måtte det kun være 10-15 minutter ad gangen. Lidt efter lidt begyndte man på skolerne at anvende computere i undervisningen. I dag skal it bruges i alle fag.

Verdens bedste folkeskole?

Ind til 1990'erne mente de fleste, at den danske folkeskole var rigtig god. Børnene lærte noget i fagene. Og skolen tog sig af det, som de travle forældre havde svært ved at finde tid til. Fx at lære børnene at spise sundt og

køre med cykelhjelme. Nogle mente ligefrem at den måde, vi havde skole på i Danmark, kunne sælges til andre lande.

Men så begyndte man i en række lande at sammenligne, hvor dygtige eleverne var i matematik, naturfag og læsning. Det kom som et chok, at danske

* KILDE 2 / COMPUTERE ER SKADELIGE FOR BØRN

Nogle mente, at computere kunne være skadelige for børn. De talte om en "computersygdøm":

"Den ytrer sig ved, at de (børnene) mister kontakten med andre, både voksne og jævnaldrende. Alle problemer og glæder i hverdagen bliver underordnede i forhold til det, der sker på skærmen. [...] I stedet for menneskelige kontakter bliver computeren den eneste sociale kontakt, barnet har."

(Kilde: Joachim Israel: Lever vi i et informationssamfund? 1986)

elever ikke klarede sig særlig godt. Faktisk var de ikke bedre til at læse, end eleverne i fattige lande.

Hvad ville det betyde i fremtiden? Kunne danske virksomheder stadig klare sig i konkurrence med andre lande? Eller ville de flytte til lande, hvor de ansatte havde klaret sig bedre i skolen?

I Danmark kostede det samfundet mere at have et barn i skole end i de fleste andre lande i verden. Så hvorfor var danske elever så ikke fagligt i toppen? Mange havde en mening om, hvad der var galt med Folkeskolen. Og der var lige så mange meninger om, hvad der skulle gøres for at forbedre den:

* KILDE 3 / SÅDAN ØGES KVALITETEN!

I et læserbrev fra 2011 foreslog Bente Kronborg Flensted fra Dansk Folkeparti følgende:

”En måde, hvorpå man kan øge kvaliteten af Folkeskolen er ved at undervise, når der er time, dermed mener jeg, at både lærer og elever ER i klassen, når det ringer ind og klar til at gå i gang med undervisningen, i stedet for altid først at begynde at bevæge sig mod klassen, når det ringer. Man kunne med fordel indføre en teaterklokke, som det er gjort i Herning kommune, i resten af landet.

Desuden mener jeg, at noget så basalt som morgensang, hver morgen vil være en glimrende måde for både elever og lærer at starte alle dage på.”

Undervisningen var for dårlig. Lærerne skulle være dygtigere. Der skulle lægges mere vægt på at eleverne var gode til skolens fag. Der var for meget uro i undervisningen.

I de sidste 10-15 år har Folketinget vedtaget flere love, der skulle gøre Folkeskolen bedre. Den sidste oplever du selv. Fra 2014 skal du bl.a. være længere tid i skolen, og i nogle fag får du flere timer.

STRAF

En elev, der ikke overholder skolens regler, kan blive straffet med:

- En times eftersidning
- Udelukkelse fra skolen i en uge
- Flytning til parallelklasse
- Flytning til en anden skole
- Elever i 10. klasse kan udskrives af skolen

* KILDE 4 / MERE DISCIPLIN

I 2014 sagde professor i pædagogik Niels Egelund om disciplin i skolen:

”Der er brug for, at man i højere grad markerer over for nogle elever, at deres adfærd er helt uacceptabel. Efter min mening er mulighederne, man har for at straffe eleverne, for få og små. Det gør, at man i dag ser nogle adfærdsformer (måder at opføre sig på) i skolen, som er helt utilstedelige (uacceptable), og som det er svært at gribe ind over for”

Internationale undersøgelser viste, at danske skoleelever ikke var så dygtige til bl.a. at læse som elever i mange andre lande. Fotoet er fra 2004. ▼

OVERVEJ & UNDERSØG

*KILDE 1

- Læs plakaten. Hvad står der i styrelsesloven?
- Hvad kritiserer LOE styrelsesloven for?
- Hvad bestemmer eleverne og elevrådet på din skole?

*KILDE 2

- Hvad er ifølge kilden "computersygdom"?
- I dag bruger fleste børn lang tid hver dag med computere, iPads, smartphones osv. Er der grund til at være bekymret for "computersygdom"? Hvorfor?
- Hvordan bruger du it-redskaber i skolen?

*KILDE 3

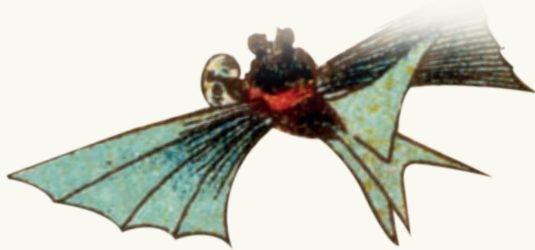
- Hvordan mener kilden, at Folkeskolen kan blive bedre?
- Kommenter forslagene.
- Opstil en liste med forslag til, hvordan du mener, at kvaliteten i undervisningen kan styrkes. Overvej hvad kan skolen, lærerne, eleverne og samfundet gøre.

*KILDE 4

- Hvad synes du om Egelunds forslag? Hvorfor?
- Ifølge kilden er mulighederne for at straffe eleverne "for få og små". Se boksteksten "Straf". Hvilke yderlige straffe, vil du foreslå, hvis du måtte bestemme?
- Ville skolen blive bedre, hvis der slet ikke blev brugt straf i skolen? Hvorfor?

FREMTIDENS SKOLE?

Du har læst om, at samfundet og måden vi lever på, forandrer sig. Derfor er skolen og undervisningen i tidens løb lavet om. Du har selv oplevet, at der sker store forandringer på din skole og undervisningen i 2014. Så hvordan mon samfundet og skolen er om 25 år?

Hvad vil der ske?

Mennesker har altid forstillet sig, hvad der ville ske i fremtiden. Det har de gjort ud fra, hvad de ved om deres egen tid, og deres viden om, hvad der er sket før.

Du ved noget om, hvordan det er at leve i Danmark og om din skole. Ved at arbejde med bogen har du også fået viden, hvordan samfund og skole har ændret sig fra gamle dage til nu. Og forandringerne vil fortsætte. Så hvordan mon samfundet og skolen er om 25 år? Dvs. på et tidspunkt, hvor I måske selv har børn, der går i skole.

*OPGAVE

FØR, NU OG I FREMTIDEN

I grupper skal I undersøge, hvordan samfundet og skolen var i gamle dage, hvordan den er nu og om måske bliver om 25 år. I skal også arbejde med, hvordan forandringerne kan hænge sammen. Hver gruppe vælger et spørgsmål, som den undersøger, fx:

- Hvem bestemmer over skolen?
- Hvem går i skole? Forskellige skoler (fx for rige/ fattige – dygtige/mindre dygtige)?
- Hvilke fag har eleverne? Hvorfor dem?
- Hvilke læremidler bruges i undervisningen?
- Hvem er lærer, og hvad er hans opgave? Forhold mellem lærer og elever? Hvilke former for straf og belønning bruger læreren?
- I kan fremlægge det, I har fundet ud af, som et drama, en plakat eller en digital fortælling.

Tegning fra begyndelsen af 1900-tallet. Sådan forestillede tegneren sig, at folk i år 2000 vil transportere sig, når de fx skulle i teatret. ▼

SAMFUNDET OM 25 ÅR?

I kan selvfølgelig ikke forudsige, hvordan samfundet bliver i fremtiden. Men I ved noget om, hvordan det var i gamle dage, og I kender til verden i dag. Det kan I bruge til at overveje, hvordan samfundet vil udvikle sig. I skal især drøfte de forhold, der betyder noget for forandringer af skolen, fx.:

- Bliver det sværere at skaffe mad til alle i verden, fordi klimaet forandrer sig? Eller finder forskerne ud af at fremstille mad på nye måder, så ingen sulter længere?
- Udbryder der store krige, som betyder, at millioner af flygtninge kommer til Europa? Eller finder vi måder at skabe fred, så der ikke mere er krige i verden?
- Er mange virksomheder er flyttet fra Danmark til andre lande? Og udfører robotter mange opgaver, så det bliver svært at finde et arbejde?
- Bliver der store forskelle på folk? Kun de dygtigste og heldigste har et arbejde, og resten er fattige?
- Hvem bestemmer i samfundet? Skal alle have stemmeret – ligesom nu? Eller er det kun de mennesker, der arbejder, som må stemme?
- Olien i verden er ved at være brugt op. Betyder det, at kun få har råd til at køre i egen bil eller flyve? Eller alle har et transportmiddel, der både kan flyve og køre på solenergi?
- Og hvad med skolen om 25 år? Allerede nu er det muligt at sidde hjemme ved sin computer og lære meget af det, man skal bruge. Så hvorfor gå i skole?
- Der sker hele tiden udvikling på det digitale område. Er det om 25 år ikke længere nødvendigt at kunne læse, skrive og regne, fordi det klarer computere?

REGISTER

A

adel 9
arbejde 15

B

betalingsskole 18
bonde 5
borger 7
byskole 17
bøde 14

C

centralskole 26
computer 32

D

disciplin 33

E

elevråd 32
embedsmand 9

F

fabrik 20
fjerpen 8
folkeskole 26
forældre 5
fremtid 34
frikvarter 5
friskole 17
fællesskab 5

G

Ghana 8
gods 9
gotiske bogstaver 17
griffel 8

grundkursus 31
gymnasium 21
gymnastikplads 14

I

industri 20

K

katekismus 7
kirke 9
konfirmation 7
kristendom 9
kuglepen 6
kvalitet 33

L

landmand 14
landsbyskole 14
latinske bogstaver 17
latinskole 9
læremiddel 32
lærer 9
læse 4

M

mellemskole 20

O

ondskab 11

P

præst 9

R

regne 6
religion 6
ris 18

Romerriget 5
rytterskole 9

S

seminarium 16
skema 16
skolefag 28
skoleholder 9
skolekøkken 22
skolelov 14
skrive 16
skrivemaskine 6
sløjd 22
straf 18
student/studenterek-
samen 20
sumerer 5

T

tamp 18
tavle 16
teenager 28

U

udflugt 24
udvidet kursus 31

V

video 6

Y

yngste klasse 15

Æ

ældste klasse 15

Bogens illustrationer

- s. 4: Sonja Iskov / Scanpix
- s. 5: Scanpix
- s. 6: Sofie Vindis / IBIS
- s. 7: Charlotte Appel og Morten Fink-Jensen: Da læreren holdt skole
- s. 6: Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam
- s. 9: Sundby Samlingerne
- s. 14: R. Broby Johansen: Skolen i kunsten – kunsten i skolen
- s. 10: Scanpix
- s. 11: Scanpix
- s. 13: Stadsarkiv Viborg
- s. 14: R. Broby Johansen: Skolen i kunsten – kunsten i skolen
- s. 16: Randers Kunstmuseum
- s. 20: Lokalhistorisk Arkiv, Gentofte
- s. 21: Lokalhistorisk Arkiv, Gentofte
- s. 22: Gyldendal Billedarkiv
- s. 23: Hakon Nielsen / Scanpix
- s. 24: Thorkil Svendsen / Århus Kommunes Biblioteker. Lokalhistorisk Samling
- s. 24: Frederiksberg Stadsarkiv
- s. 24: Åge Fredslund Andersen / Århus Kommunes Biblioteker. Lokalhistorisk Samling
- s. 26-27: Ib Rahbek-Clausen / Århus Kommunes Biblioteker. Lokalhistorisk Samling
- s. 31: Sigrid Nygaard / Scanpix
- s. 32: Torben Stroyer / Århus Kommunes Biblioteker. Lokalhistorisk Samling
- s. 33: Nanna Kreutzmann / Scanpix
- s. 36: Bridgeman Art Library

Til eleverne

Erik Dehn: På skolebænken, Gyldendal 2007

Janina Jensen: Skolen - da mormor var barn, Gullhøj 1996

Birthe Kot: Skolen - da oldemor var barn, Gullhøj 2008

Sten Larsen: Ole Bole kom i skole: skolens historie i Danmark, Gjellerup & Gad 1989.

Vild med Viden nr.17-24, 8 små fagbøger for børn om skolehistorie om skolemad, skolestuer, straf og andre emner. Forlaget Epsilon 2014.

<http://skole200.dk/historier/>

<http://www.dr.dk/skole/Historie/Skole200/minskole>

Til læreren

Ning de Coninck-Smith og Charlotte Appel (red.): Dansk Skolehistorie (5 bind), Århus Universitetsforlag 2014.

J. og S. Duus: Husker du vor skoletid? - klassebilleder i 100 år. Forlaget Ny Havn 2008.

Du kender din skole, undervisningen, lærerne og dine kammerater. Engang var skolen meget anderledes. Denne bog handler om, hvorfor og hvordan der kom skoler. Den fortæller også om, at når samfundet ændres, må der også ske forandringer i skolen. Så hvordan mon skolen ser ud i fremtiden?

 UNIVERSITY COLLEGE
Lillebælt

Nationalt Videncenter for Historie- og Kulturarvsformidling